

การศึกษาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษา

สุรียา ฮ่องเสนาะ

วิทยากรชำนาญการ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

การศึกษาเป็นเรื่องที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ เพราะเป็นปัจจัยแรกของการสร้างและพัฒนาคนเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม สำหรับประเทศไทยถึงแม้จะมีการจัดสรรงบประมาณให้กับกระทรวงศึกษาธิการเป็นจำนวนมาก แต่กลับพบว่ามีเด็กและเยาวชนจำนวนมากที่ไม่ต้องออกจากโรงเรียนและไม่ได้รับการศึกษา ซึ่งหากปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง จะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย จากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง และการจัดการศึกษาที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำทางด้านคุณภาพ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กจำนวนมากต้องออกจากระบบการศึกษาก่อนจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเด็กที่ออกไปนี้ ย่อมถูกจำกัดโอกาสที่จะมีอาชีพและอนาคตที่ดี ซึ่งหมายความว่าสังคมไทยจะต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าไปอย่างน่าเสียดาย ยิ่งไปกว่านั้นเด็กเหล่านี้ยังมีโอกาสที่จะก้าวเข้าสู่วังวนของการเกิดปัญหาสังคมได้อีกมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาแม่วัยรุ่น และปัญหาการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อความสูญเสียทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวมอีกด้วย

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น นายเพชรมงคล วัธสุวรรณ เลขาธิการสมาพันธ์การศึกษาทางเลือกแห่งประเทศไทยจึงได้นำเสนอข้อมูลต่อ พล.อ. ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งการศึกษาทางเลือกในโรงเรียนขึ้น เนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการเรียนในระบบเป็นหลัก แต่ที่ผ่านมาพบว่า มีเด็กจำนวนมากต้องออกจากระบบการศึกษาในโรงเรียนเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ดิถยาเสพติด ตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังมีเด็กกลุ่มนี้อยู่จำนวนหนึ่งที่ยังต้องการโอกาสที่จะกลับมาเรียนใหม่ เพื่อนำความรู้ไปต่อยอดอนาคต แต่ยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากยังขาดสถานศึกษาที่มีความเข้าใจปัญหาและเปิดรับเด็กเหล่านี้ ซึ่งจากข้อมูลใน พ.ศ. 2555 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาพบว่า มีผู้พลัดการศึกษาในระบบจำนวน ประมาณ 4 ล้านคน แต่ปัจจุบันเพิ่มเป็นจำนวนเท่าใดนั้นยังไม่มีตัวเลขที่แน่ชัด ปัญหานี้จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนและจำเป็นต้องเร่งแก้ไขเพราะเด็กกลุ่มนี้เพียงดำเนินชีวิตผิดพลาดเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และไม่ได้ก่ออาชญากรรมร้ายแรงแต่อย่างใด แต่เคยก้าวพลาด แต่ไม่ได้ทำเรื่องเลวร้าย จึงควรได้รับโอกาสทางการศึกษาเพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต การศึกษาทางเลือกเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดังนั้นสมาพันธ์การศึกษาทางเลือกแห่งประเทศไทยจึงสนับสนุนผลักดันให้เกิดการศึกษาทางเลือกในโรงเรียนโดยคัดเลือกโรงเรียนปกติเพื่อนำร่องจัดการศึกษาทางเลือกให้เด็กกลุ่มดังกล่าว ภูมิภาคละ 1 โรงเรียน ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างผู้เรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ข้อเสนอดังกล่าวนี้ไม่ใช่ดูแลเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่รวมถึงประชาชน เกษตรกร และผู้ที่พัวพัน ให้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาด้วย ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาและภาระทางสังคม โดย พล.อ. ดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวว่า ในหลักการเห็นด้วยกับแนวคิดที่จะต้องดูแลเด็กและเยาวชนที่หลุดออกนอกระบบการศึกษาไม่ว่าจะออกไปด้วยเหตุผลใดก็ตาม ต้องให้คนกลุ่มนี้ได้รับการศึกษา ถือเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนข้อเสนอให้ตั้งการศึกษาทางเลือกนอกระบบในทุกรัฐบาลนั้น ขอเวลาศึกษารายละเอียดก่อน

ปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเสนอในการประชุมเรื่อง “นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาแห่งเอเชียเดินหน้า โรดแม็ปแห่งเอเชียพาเด็กนอกระบบ 18 ล้านคนคืนสู่ระบบการศึกษา” เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2559 ซึ่งองค์การยูเนสโก องค์การยูนิเซฟ และสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชนร่วมกันจัดขึ้น โดยมีวิทยากรที่เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา มาให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและความสำคัญของเด็กนอกระบบการศึกษาสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

นายอิชิโร มียาซาวา ผู้เชี่ยวชาญด้านการรู้หนังสือและการเรียนรู้ตลอดชีวิต องค์การยูเนสโก

กล่าวว่า เด็กในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกมีจำนวน 337 ล้านคน ที่อยู่ในโรงเรียน แต่มีจำนวน 17.3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 5 ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ปัญหาเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาเป็นปัญหามาตลอด 50 ปี ปัญหาหลักที่พบคือไม่มีการวางนโยบายที่ชัดเจน ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพ และไม่มี การปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลกล้วนลงทุนเรื่องการศึกษา โดยจัดสรรงบประมาณถึงร้อยละ 46 ให้กับการศึกษา แต่กลับไม่ไปถึงเด็กยากจน มีเพียงเด็กบางกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากระบบการศึกษาซึ่งมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ดังนั้นจึงถึงเวลาแล้วที่ต้องมีนวัตกรรมใหม่ในการจัดการปัญหา

ดร.วราภรณ์ สามโกเศศ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ กล่าวว่าบรรยายพิเศษในหัวข้อ นวัตกรรมทางการเงินเพื่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาว่า เด็กและเยาวชนที่หลุดจากระบบการศึกษาเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข จากข้อมูลขององค์การยูเนสโก เมื่อ พ.ศ. 2556 พบว่า มีเด็กวัยประถมศึกษาที่หลุดจากระบบการศึกษาประมาณ 300,000 คน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความเสียหายทางเศรษฐกิจของไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม คิดเป็นมูลค่าสูงถึงร้อยละ 1-3 ของจีดีพี ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ในทุกปี และส่งผลสำคัญให้ประเทศไทยยังคงอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความสูญเสียนี้รัฐบาลต้องมีแนวทางแก้ไขที่ชัดเจน โดยมีมาตรการที่สำคัญ ดังนี้

1) การจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อติดตามเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลแบบสด (Real-time) เพื่อให้เกิดการจัดสรรงบประมาณและการวางมาตรการที่มีประสิทธิภาพด้วยข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพราะปัจจุบันมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อลดความเหลื่อมล้ำแก่เด็กและเยาวชนด้วยโอกาสเพื่อให้บริการไปจนถึงตัวเด็กและเยาวชนที่ยากจนอย่างแท้จริง และพบว่าจังหวัดที่ยากจนได้รับการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาต่ำกว่าจังหวัดอื่น ๆ มากกว่า 2 เท่า

2) การมีนวัตกรรมการคลังเพื่อสนับสนุนการทำงานอย่างยั่งยืนในการแก้ปัญหาเด็กเยาวชนนอกระบบการศึกษา ด้วยการตั้งกองทุนการศึกษาเพื่อขจัดปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาด้วยภาษีเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (Earmarked Tax) เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นการแก้ปัญหาอย่างตรงจุด

ดร.นิโคลัส เบอร์เนตต์ นักเศรษฐศาสตร์การศึกษา อดีตผู้บริหารระดับสูงของยูเนสโกและธนาคารโลก กล่าวว่า เหตุผลที่ต้องมีการจัดทำนวัตกรรมทางการเงินเพื่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ครั้งใหม่ คือ เนื่องจาก พ.ศ. 2550-2556 อัตราการลดจำนวนเด็กนอกระบบการศึกษาในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก อยู่ในระดับคงที่เกือบทศวรรษติดต่อกัน ทำให้เด็กจำนวนกว่า 124 ล้านคน ยังประสบปัญหาที่เสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา เช่น ความยากจน ความพิการ และความห่างไกล เป็นต้น หากเด็กกลุ่มดังกล่าว มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นก็จะสร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพบว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันตกเฉียงใต้มีมูลค่าการสูญเสียอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจประมาณร้อยละ 1-4 โดยประเทศไทยมีระดับของการสูญเสียทั้งทางตรงและทางอ้อมประมาณร้อยละ 1-3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) สำหรับดัชนีชี้วัดเชิงบวกด้านสังคมจากกรณีศึกษาในประเทศโคลัมเบีย ค.ศ. 2015 พบว่า หากสามารถนำเด็กกลุ่มนี้ คืนสู่ระบบการศึกษาเพิ่มขึ้นได้จะส่งผลดังนี้

- 1) อัตราการเกิดลดลงร้อยละ 2.5
- 2) อัตราการเสียชีวิตในทารกลดลงร้อยละ 27
- 3) อัตราความยากจนเฉลี่ยต่อคนลดลงร้อยละ 11
- 4) อัตราการเกิดอาชญากรรมลดลงร้อยละ 25

นพ.สุภกร บัวสาย ผู้จัดการสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน กล่าวว่า จากงานวิจัยเชิงระบบและการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ใน 15 จังหวัด ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการทางการศึกษา พบว่ามาตรการหลักสำคัญในการแก้ปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาในประเทศไทย ดังนี้

- 1) ใช้ระบบสารสนเทศในการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อส่งต่อข้อมูลผู้เรียน และความต้องการในพื้นที่
- 2) จัดสรรงบประมาณที่ตรงตามความต้องการของผู้เรียนผ่านงานวิจัยระบบบัญชีรายจ่ายด้านการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและความต้องการของผู้เรียนตามสภาพความจริง
- 3) มีมาตรการติดตามเฝ้าระวังรายกรณี เพื่อลดอัตราเสี่ยงการหลุดออกนอกระบบการศึกษา
- 4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งภาคการศึกษาและนอกภาคการศึกษา เพราะเด็กนอกระบบต้องเชื่อมโยงความร่วมมือมากกว่ารั้วโรงเรียน เช่น พัฒนาสังคม สาธารณสุข รวมถึงภาคเอกชน
- 5) นโยบายเชิงประจักษ์สำหรับแก้ปัญหาเด็กกลุ่มนอกระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ข้อมูลของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ซึ่งอ้างอิงจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า ใน พ.ศ. 2540 มีเด็กที่เข้าเรียนชั้น ป.1 จำนวน 1,108,856 คน แต่เมื่อเด็กกลุ่มนี้ศึกษาถึงชั้น ป.4 คงเหลือเด็กที่ยังศึกษาอยู่ 1,002,050 คน (ร้อยละ 90.4) เมื่อศึกษาถึงชั้น ม.3 คงเหลืออยู่ 860,271 คน (ร้อยละ 77.6) และเมื่อศึกษาถึงชั้น ม.6 หรือ ป.ว.ช. 3 จะคงเหลือแค่ 860,271 คน (ร้อยละ 52.8) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เด็กที่เข้าเรียนชั้น ป.1 เมื่อ พ.ศ. 2540 เกือบครึ่งหนึ่งหลุดออกไปจากระบบการศึกษา โดย มีสาเหตุที่สำคัญคือ ฐานะยากจน ปัญหาครอบครัว สมรสแล้ว ปัญหาในการปรับตัว ต้องคดี/ถูกจับเจ็บป่วย/อุบัติเหตุ อพยพตามผู้ปกครอง หาเลี้ยงครอบครัว และกรณีอื่น ๆ ซึ่งเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษา มีส่วนหนึ่งหลุดเข้าไปสู่วงจรของการค้ามนุษย์และการค้ายาเสพติด ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ากังวลอย่างยิ่ง เพราะนั่นหมายถึงปัญหาสังคมที่ตามมา

งานวิจัยของ นายปรีวัฒน์ ช่วงคิด เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้” ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า วิธีการที่เหมาะสมคือการทำงานตามหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีขั้นตอนการทำงาน คือ 1) ขั้นสร้างความเข้าใจ 2) ขั้นวางแผน 3) ขั้นประชาสัมพันธ์ 4) ขั้นดำเนินงาน 5) ขั้นประเมินผล 6) ขั้นปรับปรุง/พัฒนา โดยมี เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนา คือ ต้องมีผู้ประสานและส่งเสริมงานด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในชุมชนอย่างเพียงพอ ต้องเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนนอกระบบ การศึกษาแสดงความสามารถอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญและส่งเสริม โดยให้ โรงเรียน/สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน

ซึ่งเมื่อพิจารณาารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่อื่นได้เช่นเดียวกัน แต่ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพหรือบริบททางสังคมของพื้นที่นั้น ๆ ด้วย

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากผู้ศึกษา

ปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษา มีสาเหตุสำคัญคือ ความยากจน ปัญหาครอบครัว ปัญหาในการปรับตัวของนักเรียน ปัญหาเด็กนักเรียนต้องคดี ปัญหาการเจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ รวมถึงย้ายภูมิลำเนาการอพยพเพื่อติดตามผู้ปกครองและการหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการแก้ไขปัญหา ซึ่งปัจจัยประการหนึ่งที่จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาสำเร็จลุล่วงได้ก็คือ จะต้องมีการป้องกัน ฝัาระวังนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องมีระบบข้อมูลที่มีรายละเอียดและมีคุณภาพเพียงพอที่สามารถที่จะติดตามช่วยเหลือดูแลนักเรียนได้ทั้งด้านการเรียน และครอบครัว

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศในด้านการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษา ซึ่งสภาปฏิรูปแห่งชาติได้เสนอไว้ในวาระการปฏิรูปที่ 18 การปฏิรูประบบการเรียนรู้ ประเด็นปฏิรูปที่ 21 เรื่องการจัดการเรียนรู้ สำหรับเด็กด้อยโอกาส และเด็กกลุ่มเสี่ยงทั้งในและนอกระบบ โดยการสร้างช่องทางและโอกาสที่เหมาะสมให้กับเด็กได้รับการเรียนรู้ หรือพัฒนาที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงกับระบบการให้ทุนการศึกษาในรูปคู่อุปการะที่ติดตามตัวกับกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และเด็กกลุ่มเสี่ยง

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกสถานที่เรียน เวลาเรียน และสามารถเชื่อมโยงต่อเนื่องกันได้ในแต่ละระดับการศึกษา โดยให้ผู้เรียนสามารถเทียบโอนหน่วยกิตหรือวุฒิการศึกษาได้ และการให้โอกาสแก่ผู้ที่จบการศึกษาในแต่ละระดับ สามารถเลือกที่จะเข้าศึกษาหรือประกอบอาชีพได้โดยอิสระ รวมถึงการมีรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีหลักสูตรที่เป็นทางเลือกให้กับผู้เรียน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้เด็กที่อยู่ในระบบการศึกษาได้ครบตรงตามหลักสูตรและแก้ไขปัญหา

เด็กนอกระบบการศึกษาให้มีโอกาสกลับสู่ระบบการศึกษา มีโอกาสที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตและสร้างสัมมาอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ อีกทั้งยังช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษาได้ด้วย

อย่างไรก็ตาม บ้าน วัด ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชนต่าง ๆ ล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษา จึงควรกำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างภาคส่วนเหล่านี้ให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาเด็กนอกระบบการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

ชุดข้อมูลเผยแพร่ ถึงเวลารวมพลัง...ตีฝ่าวิกฤติ “เด็กด้อยโอกาส” (ม.ป.ป.) สืบค้น 2 มีนาคม 2559 จาก

<http://apps.glf.or.th/uember/Uploadedfiles/prefix-15082557-113335-e16Axa.pdf>

รูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้.

(2554). สืบค้น 2 มีนาคม 2559 จาก

http://library.senate.go.th/document/Ext7975/7975662_0004.PDF

ร้อง ศธ.จัดการศึกษาทางเลือก.(1 มี.ค. 2559).ไทยรัฐออนไลน์ สืบค้น 3 มีนาคม 2559 จาก

<http://www.thairath.co.th/content/584278>

ยูเนสโกเผยปัญหาเด็กนอกระบบเอเชียแปซิฟิกพุ่ง ชี้รัฐลงทุนงบเพื่อการศึกษาแต่ไปถึงเด็กบางกลุ่ม.

(กุมภาพันธ์ 2559).สืบค้น 28 กุมภาพันธ์ 2559 จาก

<http://www.qlf.or.th/Mobile/Details?contentId=1096>

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558).สถาปณารูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ 18 : การปฏิรูปการเรียนรู้.

กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร